

*Волобуєв Анатолій Федотович,
професор кафедри криміналістики Донецького юридичного інституту
Міністерства внутрішніх справ України, доктор юридичних наук,
професор*

ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ З ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ В ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

Ефективність досудового розслідування злочинів у значній мірі залежить від налагодження належної взаємодії між органами досудового розслідування та оперативними підрозділами. Тільки органічне поєднання гласних процесуальних засобів і негласних методів оперативно-розшукової діяльності (пошукових, розвідувальних і контррозвідувальних заходів) здатне забезпечити своєчасне виявлення злочинів і повне їх розслідування (підготовлюваних або вже вчинених), особливо тих, які вчиняються і маскуються організованими групами осіб. Інститут негласних слідчих (розшукових) дій, передбачений в чинному Кримінальному процесуальному кодексі України (надалі КПК), на перший погляд, сприятиме налагодженню такої взаємодії названих структур.

Разом із тим аналіз практики показує, що з набуттям чинності КПК України 2012 р. сталося розбалансування взаємодії між слідчими та оперативними працівниками. Потрібно зазначити, що в Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень (затв. наказом МВС України № 700 від 14.08.2012) була здійснена спроба зберегти раніше вироблені та усталені організаційні форми взаємодії. Зокрема, йдеться про взаємодію за наступними напрямками: 1) при надходженні до органу внутрішніх справ заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та реагуванні на них; 2) при направленні оперативним підрозділом матеріалів за результатами оперативно-розшукової діяльності до слідчого підрозділу; 3) при здійсненні оперативно-розшукового супроводження досудового розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів шляхом створення слідчо-оперативних груп. Але реалії практичної реалізації положень КПК України 2012 р. показали неможливість ефективної реалізації названих напрямків взаємодії. Значна частина практичних працівників слідчих та оперативних підрозділів

відзначають, що в цьому аспекті стало працювати гірше ніж в умовах КПК 1960 р.

На наш погляд, це пояснюється кількома принциповими положеннями, закладеними в чинний КПК України, і внесеними відповідними змінами в Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність». Зокрема, оперативні підрозділи були позбавлені активної ролі у досудовому розслідуванні. Так, із завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК) було виключене завдання швидкого і повного розкриття злочинів, виконання якого значною мірою покладалося на оперативні підрозділи (це положення було виключене і з ст. 1 ЗУ «Про ОРД»). Особливо акцентованими суб'єктами зроблені слідчий та його процесуальний керівник - прокурор. Законодавець наділив їх правом здійснювати традиційно неприродну для них пошукову функцію, що підкреслюється найменуванням «слідчі (розшукові) дії». Більше того, названі суб'єкти наділені правом ініціювати й проводити й негласні слідчі (розшукові) дії, які за своєю сутністю є реалізацією оперативно-розшукових методів. Водночас співробітники оперативних підрозділів не мають права не тільки здійснювати процесуальні дії в кримінальному провадженні за власною ініціативою (що цілком природно), але й звертатися з таким клопотанням до слідчого судді чи прокурора (ч. 2 ст. 41 КПК). Також потрібно звернути увагу, що окрім проведення слідчих і негласних слідчих (розшукових) дій не передбачається можливості проведення будь-яких інших оперативно-розшукових заходів.

Таким чином, роль оперативно-розшукової діяльності (а відтак, оперативного працівника) повністю нівелюється. На практиці це призводить до того що оперативні підрозділи припиняють будь-яку активну діяльність в очікуванні відповідних постанов або окремих доручень слідчого. Слідчі ж завантажені надзвичайно великою кількістю зареєстрованих кримінальних проваджень фактично не в змозі аналізувати кожне з них та визначати завдання оперативно-пошукового характеру. Якщо навіть працівник оперативного підрозділу, не звертаючи уваги на зазначені правові недоліки і суперечності, наважиться на свій страх і ризик проявити ініціативу і реалізувати розумний в конкретних умовах план своїх дій, то він наражається не тільки на визнання нікчемною отриманої ним інформації, але й на небезпеку притягнення до відповідальності за формальне недотримання (порушення) норм кримінального процесуального законодавства.

Не сприяє налагодженню ефективної взаємодії між слідчими та оперативними підрозділами й визначений в чинному КПК України статус слідчого, який змушений під час досудового розслідування поспішно звертатися до прокурора, узгоджуючи фактично кожне процесуальне рішення. Чого варте, наприклад, положення ч.2 ст. 241 КПК, відповідно до якого освідчування особи може здійснюватися тільки на підставі постанови прокурора?! В ряді випадків передбачений подвійний контроль за рішеннями слідчого, коли потрібне узгодження з прокурором і звернення з відповідним

клопотання до слідчого судді. Можливо достатньо було б однієї інстанції, наприклад, слідчого судді?

На моє переконання, ефективна взаємодія між слідчим та оперативним працівником у справі розкриття злочинів під час досудового розслідування визначається, перш за все, їх самостійністю в прийнятті рішень щодо питань віднесених до їх компетенції. Тотальна ж залежність від прокурорської волі робить названих суб'єктів звичайними виконавцями, взаємодія яких між собою фактично не має ніякого сенсу. Уявляється, що формула щодо здійснення прокурором нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування «у формі процесуального керівництва» (ч. 2 ст. 36 КПК України) є досить лукавою і підлягає перегляду, як і деякі інші повноваження прокурора.